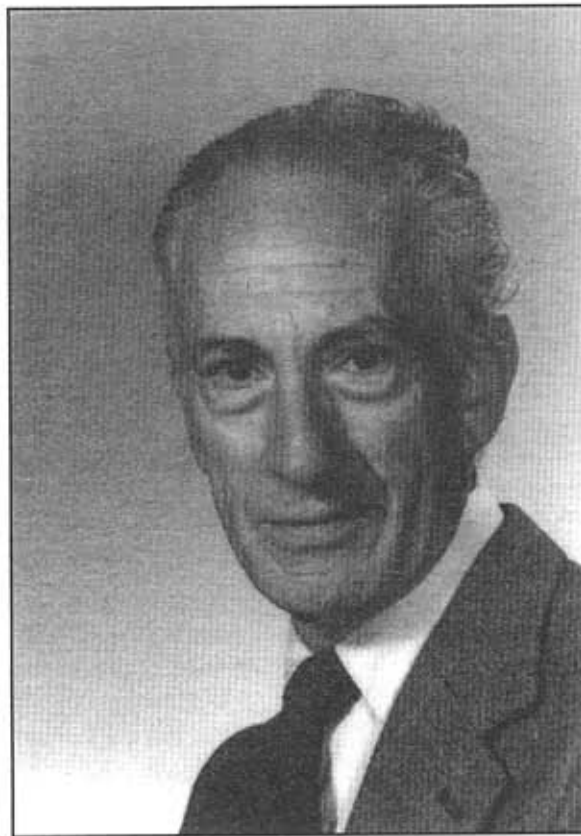

Centre d'estudis **colombins**

Josep M. Castellnou, en el record
Fundador i vice-president del Centre d'Estudis Colombins

ÒMNIUM CULTURAL

Montcada 20 pral. (Palau Dalmasas) - 08003 BARCELONA
Tel. (93) 319 80 50 - Fax: (93) 310 69 00

11

Butlletí del Centre d'Estudis Colombins

ANY III / Núm. 11 / 3r i 4t trimestre 1993 / Preu: 200 Pts. -9FF

Sumari

Editorial	2
Vida del Centre	3
- El llegat Castellnou a la biblioteca del Centre	3
Articles:	
- A la recerca de Cristòfor Colom	3
- Cronologia referent a Colom	5
- Barcelona, 1493. Qüestió de dates acusadores	7
- Isabel la Catòlica, Senyora de Tàrraga	7
- Ferran II, contra Catalunya	8
- Qui era Cristòfor Colom?	9
- Encara dates acusadores	10
- Els misteris de la lletra de Colom	11
- Contradiccions sospitoses	12
- Entorn de la llengua de Cristòfor Colom	16
- Els nom-cognom de Colom	17
- Colom i la seva localització	18

NOTA

S'autoritza la reproducció, parcial o total, dels articles publicats en aquest butlletí, sempre i quan s'hi faci constar la procedència. Agraïrem que se'ns fes arribar un exemplar de les publicacions on els nostres treballs hagin estat reproduïts o esmentats o fins i tot una fotocòpia que identifiqui la publicació i la data d'edició.

Editorial

In Memoriam

L'exemplar que tens a les mans, benvolgut soci o simpatitzant, ha estat planificat fora de la programació, si més no de la temàtica, dels nostre butlletins.

I és que la causa que ha suscitat el seu contingut no per anunciada ha esdevingut baldera. El traspàs del nostre vicepresident i fundador, Sr. Josep M. Castellnou, el passat mes de novembre, poc abans que se celebrés el *I Col·loqui Internacional d'Estudis Colombins*, ha produït un buit insubstituïble en el col·lectiu d'estudiosos de Colom i la Catalanitat.

Castellnou fou el primer a interessar-se a fundar una associació que vehiculés els esforços de recerca i els neguits de refer la història de l'entrellat Colom i Catalunya.

La seva llarga trajectòria d'intel·lectual honest, de pedagog convençut i professor de català, la va posar de bon començament al servei del Centre. Des del primer moment fou un constructor d'aquesta associació. Hi volgué sempre claredat i eficàcia.

La Junta Directiva acordà el dia 10 de gener dedicar un número del Butlletí a reproduir aquells escrits de J. M. Castellnou que aparegueren en els 7 números d'aquella primera revista *Recerques i Aclariments* els cinc primers números de la qual foren confeccionats per ell mateix i els dos darrers (6 i 7) ja foren l'òrgan provisional de comunicació del Centre d'Estudis Colombins. Tot un exemple de sentiment de la col·lectivitat.

En honorar la seva memòria, el Centre, al qual ell va dedicar tants esforços i hi esmerçà tantes il·lusions, vol deixar testimoni escrit i aplegat d'una part important de la seva tasca de recerca publicada amb anterioritat al nostre Butlletí.

El seu record ens el fa present, però el seu exemple de tenacitat ens ajuda a anar fent cada dia, cada mes allò que ens cal: FER CENTRE.

Que la terra li sigui lleu.

Joaquim Arenas i Sampera

Vida del Centre

El dia 13 de novembre, a les 3 de la tarda s'efectuà l'enterrament del vice-president del Centre, al cementeri de Collserola.

La presència de socis, que hi fou nombrosa, i de la Junta Directiva en pes, feren avinent, no solament l'estima per la persona traspasada, sinó també el sentit de solidaritat en moments d'afflicció entre els mateixos components del Centre.

L'enterrament, presidit per la família, fou una cerimònia emotiva en la qual es llegí un poema del seu llibre *A mig aire del temps*, editat l'any 1964 per R. Dalmau.

Aquest poema el reproduïm tot seguit, després d'aquesta nota.

El senyor Josep M. Castellnou, que es trobava ingressat feia temps a causa de la seva malaltia, va ser visitat i fins al mateix dia de la seva mort, pels seus consocis, fet que demostra la companyonia existent entre els interessats en el tema colombí-català.

La mort s'ha tornat vella

J. M. Castellnou

Mireu la Mort! Mireu-la cara a cara,
homes, dones, infants, arbres, bèsties!
I els pecadors, i els sants, i els penedits.
Mireu com es debat en el descrèdit
del viure per no viure!

A qui fa por? A qui rosega el somni
en les nits devetllades per l'espera?
Ningú ja no té temps ni voluntat
per deixar-se espantar pel seu posat.
Era d'abans, antic, el seu reialme
quan al món s'hi vivia i s'hi durava.
Ara la carn és carn, només carnada,
i la mort no té vides per matar.

El llegat Castellnou a la biblioteca del Centre

Al llarg de la seva malaltia, l'amic Josep M. Castellnou lliurà, en la persona del president del Centre, diverses obres que ell considerava importants i que ho són, ben segur.

A més a més d'aquestes obres, ens volgué fer donació personalment, gairebé en el llit d'agonia, de tota la bibliografia colom-

bina de la seva biblioteca que disposà que passés a engruixir el contingut bibliogràfic i documental que el Centre posa a disposició dels seus associats.

En un armari especial s'hi ha col·locat la bibliografia amb el llegat que ens ha fet a mans el seu fill, Josep Maria.

Un rètol recordarà la donació feta:

*Biblioteca Colombina,
llegat Josep M. Castellnou*

Articles per J.M. Castellnou (†)

A la recerca de Cristòfor Colom

Ja estem, de fet, immersos en les trifugues del Vè Centenari de la Descoberta d'Amèrica (perdoneu tant això de la «descoberta» com l'anacronisme del nom «Amèrica») i, com a catalans, potser ens és lícit de preguntar-nos si val la pena de capficar-nos-hi (sobretot tenint en compte que el «nostre» rei Ferran II ens va jugar la mala passada de donar el descobriment a Castella) o bé si, al contrari, ens interessa d'entrar-hi per tal com hi ha coses d'aquell fet que ens toquen de prop.

Partint de la convicció que la nostra història, com la de tots els pobles de la Península, s'ha de fer tota de nou per buidar-la dels fets providencials i heroïcitats sense màcula, trobem que el fet de la descoberta ens dóna una entrada per fer-ho. És clar que els historiadors diran que ja està tot estudiat i escrit, que les veritats històriques són les que hi ha als llibres que ens han fet empassar i que, per tant, no val la pena de remenar-ho; però aquesta és una mala excusa, ja que modernament s'han anat descobrint errors, males traduccions, canvis de noms, falses interpretacions de dates o, fins i tot, apriorisme falsejadors i hipòtesis coixes per interès. D'aquí que, com sigui que la descoberta de Colom va tenir molta incidència en la nostra història, tant pel fet en ell mateix com per tot el que es va coure al seu voltant a la nostra ciutat de Barcelona, estem interessats a escorcollar-ho. Perquè, per exemple, i ¿què n'hem de fer, de totes les incòg-

XI Tertúlia Colombina. 25 de juny de 1992 a l'Associació Excursionista d'Etnografia i Folklore. Colom i el monestir de Sant Jeroni de la Murtra. Jaume Aymar, Llicenciat en Història, promotor de la Fundació Ramon Pané.

nites, de tots els misteris, de totes les tergiversacions? Posem per cas: fins fa poc hom negava que Cristòfor Colom hagués vingut a Barcelona (ara algú diu que no va passar de Badalona), o que sols hi va estar de passada, com d'amagat, perquè cap dietari de la Ciutat no en diu res. I això és cert, els dietaris no en parlen; però, i per què no en parlen? És el que volem saber, perquè això és el que ha amagat, o falsejat, la història que ens han amanit. És clar que si pensem com va actuar el «nostre» rei al Consell de Cent o Montserrat o en el fet que ell va ser qui va iniciar la unificació dels registres reials en un de sol, o sigui passant al registre de Castella el nostre de la Corona catalano-aragonesa, podem pensar què va fer i com va actuar en l'afer de la descoberta i com va incidir en el comportament de mateix Colom.

Hi ha la falsa impressió que fou la reina Elisabet I de Castella qui va cercar la unitat «espanyola», però si llegim el seu testament veiem que no fou pas ben bé així, ans al contrari, ja que fou el Rei qui la va establir, seguint el camí que havia marcat el seu pare el rei Joan II, tot i que el seu casament amb Germana de Foix sembla que vulgui desmentir el que diem, però la veritat és que la veritable unificació la va fer Ferran II. Al Consell de Cent, li escriu en castellà, amb la més gran gosadia o manca de tacte, mentre que, aneu a saber per quines raons, escriu en català a València. I no cal oblidar que, juntament amb el Rei, hi havia els seus col·laboradors, als quals també cal fer responsables d'anar contra les nostres llibertats. És veritat que no tots eren de la mateixa guisa, com

ho demostra seguir les vicissituds de la cèlebre Lletra impresa de Colom: a les primeres, s'hi fa constar, per qui sigui, que ha estat tramesa a Santàngel per COLOM, i a una illa se li diu FERRANDINA, i es nomena sols el Rei, sense la Reina, i altres detalls indicadors que algú no combregava amb les rodes de molí del monarca «català». Tot això són indicis prou esclaridors que ens menen a creure que, entre els mesos de març, abril i maig del 1493, a Barcelona hi va haver una aferrissada batalla política. I aquestes incògnites, aquests misteris, aquestes tergiversacions són el que cal esbrinar i intentar afrontar al que se'ns ha fet creure fins ara. És curiós el ball de dates que, per no contradir les seves teories, organitzen els «genovistes» espanyols sobre les comunicacions de Colom amb Barcelona a la seva arribada, el dia 4 de març, a Lisboa: si una data no els convé, diuen que qui la va escriure es va equivocar, diuen que els correus eren molt lents i que si Colom va arribar a primers d'abril, és que va arribar a mitjan de mes, i que el bateig dels indis a la Catedral no és cert, perquè hom diu que va ser el dia 3 d'abril... encara que d'altres diguin que tant les dates com el bateig són veritat, i nosaltres, com el mateix Ballesteros, creiem que un correu URGENT podia venir a Barcelona des de Lisboa en 5 o 6 dies.

Per totes aquestes raons i moltes d'altres, sorgeix la iniciativa d'un grup d'estudiosos per tal d'aplegar tots aquells que a Catalunya estudien el problema de Colom, ja que, degut a l'embalum de paperassa, d'hipòtesis i de criteris personals escampats, per saber qui era Colom, d'on era, què va fer, com va actuar, cal que es faci un treball d'equip, un treball de conjunt, per donar informació a tothom i mantenir un contacte, això sí, respectuós amb el criteri de cadascú. La sinceritat ha de presidir la història, però sense por ni timidesa i dient les coses tal com van succeir, tal com diuen els documents, tal com van escriure els seus autors, sense fer-los dir allò que no van dir ni escamotejar aquells documents que ens són contraris. Si de l'esforç de tots pot sortir un xic de llum, estem segurs que la nostra història ha de sortir enriquida de tots, dels reis i dels homes arrelats a la seva terra.

**(Publicat a Punt Diari
el 18-II-1989)**

Cronologia referent a Colom

Data	Fets o notícies	Font	Pàgina
15/2/93	Lletra de Colom a Santàngel (edició Prínceps X a)	A	77
18/2/93	Colom arriba a les Açores, on té conflictes	B	117
4/3/93	Colom arriba a Lisboa, on és assetjat (b)	E	180
4/3/93	Lletra de Colom als Reis (no es coneix) (c)	B	117
9/3/93	Lletra de Zennaro a Milà (d)	B	27
13/3/93	Colom surt de Lisboa per mar	D	17
15/3/93	Colom arriba a Palos, on diu d'anar a Barcelona	D	17
19/3/93	El Duc de Medinaceli escriu demanant favors	C	144
22/3/93	Notícia a Còrdova de l'arribada de Colom (e)	A	113
25/3/93	Notícia a Itàlia de la gesta de Colom (f)	A	114
30/3/93	Els Reis diuen a Colom que vingui a Barcelona (g)	D	19
4/93	Colom arriba a Barcelona (h)	D	30
3/4/93	Bateig d'indis a la Catedral de Barcelona (i)	D	35
5/4/93	Portugal envia Ruy de Sandre a discutir	D	46
4/93	Impressió de la Lletra de Colom a Santàngel (j)	A	118
2/5/93	Lletra dels Reis al Duc de Medina Sidonia	D	56

Fonts bibliogràfiques

- A. Carlos Sanz: *Henry Harrisse*. Librería General, Madrid, 1958.
- B. Manuel Ballesteros Gaibrois: *Cristóbal Colón*. Editora Nacional, Madrid, 1943.
- C. Juan Gil y Consuelo Varella: *Cartas de particulares a Colón y...* Alianza Editorial, Madrid, 1984.
- D. Antonio Rumeu de Armas: *Colón en Barcelona*. CSIC, Sevilla, 1944.
- E. Martín Fernandez de Navarrete: *Viajes de Cristóbal Colón*. Calpe, Madrid, 1922

Notes

- (a) Hem inclòs la Lletra de Colom perquè la creiem el principi de tot el que va succeir després.
- (b) L'arribada de Colom a Lisboa ha fet escriure molt, i fins els Reis sembla que hi volien veure fantasmes.
- (c) Sembla lògic que Colom, en veure com reaccionaven els portuguesos, escrivís urgentment als Reis.
- (d) La lletra de Zennaro ha fet trencar-se el cap a molts, que diuen que el 9 de març era massa aviat per tenir noves de Colom.
- (e) ¿Va ser la Lletra de Colom la que van veure a Còrdova? No sembla gaire versemblant; en tot cas devia ésser alguna altra.
- (f) Que sabessin a Itàlia la gesta de Colom el dia 25 de març, sembla que aclareix molts punts foscos.
- (g) Si tothom a Barcelona coneix l'arribada de Colom, ¿per què els Reis retarden tant a dir a Colom que vingui?
- (h) L'entrada de Colom a Barcelona, és una incògnita; però Francisco López de Gómara, en *Hispania Victrix*, diu que va ser el 3 d'abril, encara que Rumeu posa això en una nota a peu de pàgina.

- (i) El bateig dels indis a la Catedral el dia 3 d'abril, és posat en dubte; però, si hi ha testimonis que ho confirmen, ¿per què els dubtes? ¿És perquè desfà teories apriorístiques
- (j) La impressió de la Lletra de Colom a Barcelona, és encara un altre misteri. Però hi ha qui afirma que va ser a primers d'abril.

XII Tertúlia Colombina. *El Glaciar*, 21 d'Octubre de 1992. La llengua de Colom i la teoria de Fritz Streincher. Josep M. Castellnou, professor i historiador.

Aclariment

Aquesta Cronologia referent a Colom és sols un esbós, un primer intent que s'ha d'ampliar amb aportacions que puguin anar omplint o modificant els buits i le dates i que

facin comprensibles actes i paraules que, per ara, són una incògnita. A tal fi, proposem la següent TESI:

«Cristòfor Colom arriba a Lisboa (4 de març) i es veu escomès per tots costats. Ell vol fer valer "las cartas de los Reyes de Castilla" que li demanen, però Portugal les posa en dubte, i malgrat que el Rei portuguès sembla que li fa la gara-gara, ell no es fia de res. Llavors, tramet un correu URGENT demanant ajut a Ferran II, que és a Barcelona. Aquest correu potser també duu la Lletra de Colom a Santàngel; tot això fa que a Barcelona sàpiguen tan aviat que Colom ha retornat del seu viatge, i que la seva lletra s'imprimeixi amb tanta pressa. Però, ¿qui la fa imprimir? ¿El rei Ferran II? ¿O els contraris al Rei? Creiem que aquí rau tot el misteri, encara que tot fa semblar que són els contraris al rei els que fan les gestions. La idea IMPERIALISTA de Ferran II no plau a molts catalans, i per oposar-s'hi fan el que poden. I ara se'ls presenta una ocasió: imprimeixen la cèlebre lletra només amb el nom del Rei, amb el nom COLOM com a remitent, amb el nom de FERRANDINA d'una illa i altres particularitats. I encomanen de traduir-la al llatí molt de pressa, i ben segur que fan altres gestions partidistes. Però el Rei, i els seus partidaris, imposen el silenci, que els Dietaris no diguin res, que tot resti com enfosquit.

Josep M. Castellnou i Grau

A MIG AIRE DEL TEMPS

RAFAEL DALMAU, Editor
Bonavista, 25 - Barcelona

Crida l'atenció el fet que els Reis escriguin a Colom, per dir-li que vingui, el dia 30 de març. ¿Per què triguen tant? ¿O és que hi ha altra correspondència anterior, com diu algú? El cert, però, és que tot fa creure que entre els mesos de març, abril i maig del 1493 hi ha a Barcelona una veritable guerra d'interessos polítics que guanya el Rei Ferran II. I Colom s'hi avé. És una pèrdua, una vegada més, de llibertat per a Catalunya.»

Per tal d'arribar al fons, cal no prescindir de res; ni dels autors antics ni, sobretot, dels moderns, ja que quan algú pot escriure paràgrafs com el següent

«Considerará el lector con nosotros que toda esta confusión proviene de la pésima impresión y composición del texto impreso en folio, en el que se deja ver una impericia consumada o un apresuramiento para componer el trabajo, de tal modo inexplicable, [...]»

Què n'hem de pensar? Tot i que l'autor vol anar cap a un camí preconcebut, se li escapa de les mans i fa entreveure alguna cosa fosca. I si encara afegeix:

«En suma, no hay más remedio que admitir la incapacidad profesional manifiesta, o mucha, muchísima prisa para sacar a luz este impreso que informaría al mundo de un suceso extraordinario, que había de influenciar inmensamente sobre todo el curso de la Historia.»

Podem pensar que hi ha alguna cosa que crida l'atenció del Sr. Sanz però que sembla que no vol aclarir. I diem que no vol aclarir, perquè encara escriu:

«creyeran conveniente reavivar por medio de la imprenta los grandes servicios prestados por el Almirante a los Reyes de España, sin peligro ahora de descubrir la clandestinidad del primer impreso en Barcelona (1), puesto que el interés de los descubrimientos transatlánticos [...]»

En fi: creiem que cal trobar rastres que expliquin què va passar a la nostra Ciutat l'any 1493, quan el Rei feia el que volia, ajudat pels SEUS, per tal d'aconseguir la seva monarquia imperialista.

**(Recerques i Aclariments,
18-II-1989, núm. 1)**

Barcelona, 1493. Qüestió de dates acusadores

Donant un cop d'ull a la «Cronologia» que hem esbossat, ens sobta una particularitat molt suggestiva: les PRIMERES noves documentades sobre la Descoberta provenen de particulars. I ens preguntem: ¿és que no n'hi ha d'oficials, o bé han desaparegut? Tot i que es parla d'alguna lletra del Rei a Colom de seguida que en té notícies, o no és cert o no s'ha trobat. A què és degut, això? Hom ha volgut trobar moltes explicacions al silenci OFICIAL de Barcelona; uns ho atribueixen al fet que els Reis no volien que la personalitat del Descobridor, i la seva possible catalanitat, sortís a la llum pública; altres, volen veure una manca d'interès de Catalunya en la Descoberta. I potser sí que hi ha una part de veritat en ambdues posicions. Però, com a rerafons, ¿no hi havia una lluita política entre dos grups: el dels IMPERIALISTES i el dels defensors de les llibertats de Catalunya?

L'actitud dels Reis era la de desmuntar l'organització catalana, els organismes de la qual, a la seva manera, defensaven les llibertats i els seus furs. Per això els Monarques van silenciar els òrgans oficials, els "Dietaris", i tota mena de documents escrits. Però la mà reial no podia arribar a tot arreu, i en conseqüència la nova de la Descoberta va escampar-se amb rapidesa. A Itàlia ja es coneixia l'arribada de Colom *abans del dia 25 de març*, CINC dies abans a la carta dels Reis, del dia 30 de març, dient-li que vingui a Barcelona! I a tota la Península també ho saben ben aviat, com ho demostra la lletra del Duc de Medinaceli, *datada el 19 de març*, i la nota del Llibre d'Actes Capitulars del Capítol (Cabildo) de Còrdova, *datada el dia 22 de març*. I encara molt més aviat, des de Barcelona, Aníbal (Ianuarius) Zennaro escriu a Milà, a un tal Jacob Trotti, *amb data del 9 de març*, dient que «... de uno llamado COLOMBA...», repetint en l'escrit aquest nom de COLOMBA 4 vegades. Tot són notícies de particulars, a qui els Reis no podien silenciar. I quan un cronista «oficiós» intervé, el 14 de maig, Pere Màrtir d'Anghiera, sembla que les seves «Epístoles» (encara que publicades el 1530) siguin redactades per tal de contrarestar el devesall de notícies que s'havia produït, segurament que contra la voluntat reial.

Però les contradiccions ja eren sembrades. A la fi, els Reis escriuen a Colom, *el dia 30 de març*, dient-li que vingui a Barcelona, i Colom arriba a la Ciutat *el dia 3 d'abril*. O sigui que va venir sense esperar l'ordre dels Reis. I entrem ja en la dansa de les DATES ACUSADORES per als qui han volgut fer una història amb la «faula» del Colombo genovès. A qui no convenen, retalla documents; a qui no li plauen, per la seva preconcebuda hipòtesi, declara falses o errades certes dates; a qui li fa trontollar tota la seva labor realitzada durant anys i anys, amaga el cap sota l'ala i les silències. Però els fets són tossuts i els testimonis són ben comprovables i és difícil de negar-los. Nosaltres posem a la consideració dels estudiosos aquest aspecte dels problemes colombins perquè creiem que no ha estat plantejat pels historiadors. Els Reis, Colom i els «ALTRES», en els mesos de març, abril i maig del 1493, a Barcelona, han estat protagonistes d'uns fets de la nostra Història que, potser per interès polític o potser per interès personal, ens han amagat o ens han tergiversat. Per això creiem que, des de l'arribada del Descobridor a Lisboa fins a la sortida de Barcelona cap a Sevilla de Colom, hem d'escorcollar arxius, llegir papers i buidar llibres per refer la nostra Història i descobrir els secrets i les falsetats que planen damunt nostre des de fa tants de segles. I hem de fer-ho sense por ja que la veritat sols és una.

(*Recerques i Aclariments*,
18-II-1989, núm. 2)

Isabel la Catòlica, Senyora de Tàrraga

El 5 de febrer de l'any 1966, vam fer una conferència al Centre Comarcal Lleidatà, de Barcelona, en la qual establíem unes conclusions i suggeriments que ara volem recordar esquemàticament: Colom va néixer pels volts del 1446, a VERDÚ, o potser a CIUTADILLA o TORROJA, lloc aquest on sembla que els Colom tingueren la casa pairal. I donàvem una llista de noms, l'entroncament dels quals en aquelles comarques és indubtable: S^a Costa, Monrós, Ballester, Peixo, Roger de Llúria, Vilamarí, Castro, Joana de la Torre,

Antoni de Torra, Joan d'Agramunt, i encara molts d'altres, tots ells entrelaçats amb Colom per raons familiars, genealògiques, d'amistat i, potser fins i tot, polítiques. Però també citàvem un altre nom: Roderic de Bovadilla, cosí, sembla, del Bovadilla que va carregar de cadenes Cristòfor Colom: aquest Bovadilla era capità a Tàrrega i altres poblacions d'aquelles rodalies. Ara, ens preguntem: ¿per què un Bovadilla era capità en aquelles contrades? La resposta la trobem en el següent document (citat per Josep Mª Segarra i Malla, a *Nueva Tárrega*, núm. 1362 i 1363, segona època). Aquest és el document:

«Als amants e fills nostres, los pahers, oficials e prohombres de la vila de Tárrega. Lo Rey-Prohombres amants nostres. Nos, per nostre privilegi en pergami scrit, signat de nostra mà e ab nostre segell pendent segellat, havem donat, assignat e consignat en cambra e per cambra a la Illma, princesa de Castella e de Leon, Regina de Sicilia, nostra molt cara e molt amada filla, lo castell e vila de Tárrega. Tarraça e Sabadell, si et segons la tenia e possehia la Illma. Reyna muller nostra, de gloriosa recordació segons que les dites coses e altres més largament consten e aparen per lo dit privilegi donat en la vila de Monçó a VIII de maig del any present e infrascrit i per aquesta raho e pendre la possessió de aqueixa vila e de les altres terres desudites, la dita princesa tramet lo magnífich e amat nostre Anthon Rodriguez de Lilio, del consell de la dita princesa, va procurar sua bastant, sagons veureu per tenor de aquella, e con nostra voluntat determinada sia lo dit procurador haya la possessió e teniment de la dita vila a terres per tant vos encarreg, diem e manam tant stretament com podem que el dit batxiller, en lo dit nom, doneu e liureu la possessió pacífica de la dita vila e castell juxta tenor del dit privilegi, si e segons que en tals coses e es acostumat fer. Lo qual vos tendrem en servey singular, con lo contrari no pendrem a paciència. Dat en Monçó a XIII de juny del any MCCCLXX. Rei Joan.- Jo Navarro, secretari».

És clar que tal donació, segons les circumstàncies, podia resultar solament una concessió honorífica, però en aquest cas no és pas així, i malgrat que es tenen pocs documents provatoris d'accions de la «senyora», cal creure que sí que va intervenir amb la seva mà allargada des de Castella en els afers d'aquelles terres lleidatanes. Una prova la tenim en una lletra que escriu, des de Barcelona, el 15 de juny del 1493 (l'any de trifulgues a Barcelona), escrita en CASTELLÀ, on diu a un tal Guillem Sánchez, procurador a Tàrrega, que cobri els tributs tal com era costum de fer-ho, no de la manera que ho fa ell. Diu Elisabet II: «*E nos ayda su spplicacions por dignos respetos, con tenor de las presentes de nuestra cierta scencia y consultamente, voz dezimos e mandamos strechamente que por vos ni por otros oficiales en nuestro nombre no non fecha demanda*

alguna a los habitadores de las dichas villas acerca la paga de los dichos diezmos para que se paguen en otra manera sino según fartaqui han acostumbrado pagar. Dado en Barchinona a 15 dias del mes de junio de mil quatrocientos noventa y tres. -Yo, la Reyna.»

Si la «senyora» d'un territori té poder absolut sobre castells, cases, feus, vassells, homes i dones, cristians i jueus, i fins en la jurisdicció civil i criminal, etc., etc., cal creure que nomenava els càrrecs «polítics», com lloctinents i capitans. Per això trobem un Bodavilla en uns pobles catalans que ara ja eren castellans. Joan II, l'«imperialista» ja havia tallat un bocí de Catalunya!

(*Recerques i Aclariments*,
18-II-1989, núm. 2)

Ferran II, contra Catalunya

Ferran II, que va seguir la direcció del seu pare Joan II i la seva mare Joana Enríquez, i encara amb més virior, si cap, amb un cert maquiavelisme esmerçà tota la seva política a un determinat fi: l'afebliment de les institucions catalanes que posaven traves als seus propòsits «imperialistes», o sigui: la Monarquia Absoluta, amb la qual somniava.

Per això, el document que aportem ens diu com actuava: trocejava Catalunya, intentant el seu afebliment; però vegem com ho fa. Ell no dóna la cara, ho fa fer a la dona, Germana de Foix!

Era l'any 1506. La unió matrimonial dels regnes de Castella i d'Aragó era un fet recent en les persones dels reis catòlics Ferran i Isabel. Poc temps després de la mort de la reina Isabel, Ferran havia contret segones noces amb Germana de Foix. I vet ací que, inseperadament, apareix un decret signat per la nova reina, d'origen francès, que deia textualment:

«*Real Cédula dada por D. Fernando el Católico en su primera regencia, documento poco conocido que existe en el Archivo general de Alcalá de Henares: Dice así: 'El fervoroso zelo y fedelidad del Reyno de Aragón al Rey mi señor y la cuidadosa y atenta aplicación a su real servicio ha conziliado mi amor a tan buenos vasallos de suerte que*

deseando darles a entender mi propósito a todo lo que pueda ser de su mayor utilidad y decoro: Y considerando se halla aquel Reyno sin el adorno y defensa de Fortalezas, que le aseguren, y sin el veneficio de Comercio y salida de sus frutos, que lo enriquezca por la falta de Puerto Marítimo para extraerlos. He resuelto conzeder a dicho Reyno de Aragón e incorporar el Puerto de Tortosa; sus Alfaques y todos aquellos lugares y territorios que estan de la parte del Rio Hebro aiz Aragón, que hasta aquí han estado al Principado de Cataluña, desmembrando tambien de Este la Ciudad de Lerida con todos sus lugares y territorios que hay entre los Rios Noguera y Zinca incorporando uno y otro con el referido Reyno. Partizipolo al Consejo de Estado para que lo tenga entendido en Madrid a 6 de junio de 1506.»

**(Recerques i Aclariments,
18-II-1989, núm. 2)**

Qui era Cristòfol Colom?

La història té fets que, vistos de lluny, desconcerten i neguitegen. I la nacionalitat del descobridor d'Amèrica (i perdoneu això de «descobridor» i l'anacronisme del nom «Amèrica») Cristòfol Colom és un d'aquests fets, una de les pàgines més tèrbola, misteriosa i plena d'incògnites de la història que mai s'hagi pogut escriure. Fins fa poc, una «faula» muntada amb força paperam i empenta patriòtica per part d'Itàlia havia pogut passar com a veritat inconcussa, però a partir de la intervenció de l'historiador peruà Lluís Ulloa, l'any 1972, amb la publicació dels seus estudis en francès, castellà i català ha fet donar un tomb de noranta graus a la «faula» muntada. Lluís Ulloa podríem dir que inaugurava una nova etapa en els estudis colombins, i això s'ha vist, tant a Catalunya com a la resta d'Espanya o a l'estranger, perquè tothom s'ha hagut de cenyir a noves proves, a nous documents, a noves interpretacions dels testimonis contemporanis del Descobridor, al que tothom sap com se l'havia acusat de mentider. Molts historiadors han hagut de posar al dia les seves fitxes de treball i abatir la seva dosi de «patriotisme» estret, ja que persistir en la seva tossuderia els hau-

ria fet trontollar el seu crèdit d'historiadors.

A Catalunya la gent no s'ha pas adormit, i són molts els que treballen per tal d'esclarir els misteris i les incògnites colombines, escorcollant arxius, esmenant errades de dates i de noms, buidant els llibres que s'han escrit fins avui i aportant nous criteris a moltes interpretacions forassenyades que hom ens ha fet empassar des dels llibres escolars fins a tesis que podien semblar, a primera vista, magistrals. Potser, com a catalans, la Descoberta no ens ha d'interessar massa per si mateixa, però els fets que la van envoltar, les conseqüències que va tenir per a Catalunya i les persones que hi van intervenir, tant en pro com en contra, tot això sí que ens interessa. Si Colom fou genovès o català, segurament que té menys importància que les conseqüències de la seva gesta, però la seva nacionalitat té l'interès d'assenyalar uns nous camins per la recerca dels fets que van succeir a Barcelona durant els mesos de març, abril i maig del 1493, que fou quan el Descobridor va arribar a Lisboa (el dia 4 de març) i van arribar a la nostra ciutat les primeres notícies del seu viatge. I el primer misteri és el silenci dels Dietaris de la Ciutat que, amb tot i anotar els fets més intrascendents, no van indicar res en absolut de l'arribada de Colom. Per això fins avui, s'ha pogut negar per part de molts historiadors, i aneu a saber per què Colom hi hagués vingut; modernament, però, ja s'ha pogut demostrar que sí, que el Descobridor va venir, tot i que encara no s'han pogut posar en clar les batusses que això va comportar a Barcelona. I aquesta és la feina que hem de fer, la de cercar les raons d'aquell silenci, i saber qui va intervenir en l'afer, i la forma en què es va menar tota la història, amb les greus conseqüències que per a Catalunya va tenir aquell full de la nostra història.

Algú pot creure que això del Colom català és cosa d'algun exaltat, però la veritat és tota una altra. Fora de Catalunya ja hi ha moltes persones que han posat en dubte la «faula» genovista, com, posem per cas, l'*Ambaixador d'Espanya a Washington*, l'any 1964, quan va dir: «... nunca han podido resolver el misterio del nacimiento y antecedentes familiares del gran navegante», o la resposta de l'excel·lentíssim senyor *Cristóbal Colón de Carvajal*, que és el 17è descendent directe del descobridor, a un periodista: «Esto no lo ha averiguado ningún historiador» i, encara, les paraules del *Director de l'Arxiu d'Índies de Sevilla*, quan, entre

parèntesis, diu: (*¿Genovès, catalán?, ¿sefardita, acaso?*). I tenim també la tesi d'un historiador espanyol, *Salvador de Madariaga*, que diu que Colom és un possible jueu originari de Tortosa, de Mallorca o d'algun altre lloc. O, encara més concloent, allò que diu *Andrés Ma. Mateo*, l'any 1942, referint-se a una lletra de Colom: ... (*¿catalanismo?*)... repetint-ho diverses vegades, per afegir més endavant: «... *por la marcada influencia catalano-aragonesa de su grafía...*», referint-se a la lletra autògrafa de Colom. I encara tenim la tesi d'un súbdit brasiler, *Gestao Ferreira de Almeida*, advocat i historiador, que diu: «... *y en cuanto a Colón la heráldica comprueba su origen catalán. Y el documento decisivo de los descubrimientos fue escrito en catalán.*» I vegeu que tots aquests testimonis de persones no catalanes, i fetes en uns temps en què les coses de Catalunya eren força mal vistes, són ben esclariadores.

I si demaneu alguns llibres, o sols l'entrada a la *Casa Museo de Colón*, a Valladolid, que depèn de la Universitat de la mateixa ciutat, hi trobareu estampat l'escut colombí, amb la llegenda «*Por Castilla y por León nuevo mundo halló Colom.*»

Per no allargar-nos, no posem més exemples de tot el que hem anat dient però això no vol dir que renunciem a fer-ho. I per tal de prosseguir per aquest camí, una sèrie de persones que han estudiat aquest tema i el continuen estudiant, prenen la iniciativa d'apel·lar tots els estudiosos de la història colombina que hi ha escampats per Catalunya a fi de poder intercanviar idees i facilitar-los materials que no sempre estan a l'abast d'aquells que estan lluny dels arxius o biblioteques especialitzades.

La tasca a fer és una tasca de conjunt, d'equip, ja que degut a la gran quantitat de documents i de llibres a consultar, no pot dur-la a cap una sola persona, cosa que ha fet fins ara que molts criteris restessin oblidats per manca de relació. Aquest grup vol intentar d'aplegar tot allò que s'ha fet fins ara i tot el que es pot fer d'ara endavant.

Hem de refer moltes pàgines de la nostra història, perquè fins ara és sols feta de gestes heroiques i miracles de Sants.

(*Recerques i Aclariments*,
18-II-1989, núm. 2)

XII Tertúlia Colombina. El Glacià, 21 d'Octubre de 1992.
La llengua de Colom i la teoria de Fritz Streincher.
Josep M. Castellnou, professor i historiador.

Encara dates acusadores

Reprement les puntualitzacions que vam iniciar en el número 2 d'aquestes «Recerques» a la «Cronologia» referida a Colom, i acceptant que els testimonis dels historiadors o comentaristes contemporanis són vàlids sempre que es recolzin en documentació fidedigna, no podem posar en dubte la validesa de les dates assenyalades en la nostra «Cronologia». En tot cas, si ens trobem alguna vegada que una data pot semblar contradictòria en el temps, o no concordant amb altres dates, hom no pot fer altra cosa que cercar testimonis complementaris. Per aquesta raó ampliem la nostra «Cronologia» amb les Butlles d'Alexandre VI, que al nostre entendre aporten llum a certes dificultats.

Per tant, la «Cronologia» és ampliada així:

Data	Fets o notícies	Font	Pàgina
3/5/93	« <i>Inter Caetara</i> »	F	9
3/5/93	« <i>Eximie Devotionis</i> »	F	9
4/5/93	« <i>Inter Caetera</i> »	F	10

Fonts bibliogràfiques

- F. Antonio Rumeu de Armas, *Un escrito desconocido de Cristóbal Colón: El Memorial de la Mejorada*. Ed. de Cultura Hispánica, Madrid, 1972.

La primera impressió que hom treu d'aquestes Butlles és la *parcialitat acusada a favor dels Reis Catòlics*, ja que si a la primera es dona el domini i l'autoritat als Reis sobre les terres descobertes i a la segona es refermen aquests aspectes, a la tercera s'accentua el favoritisme en assenyalar una línia

divisòria (100 llegües de les Açores) a favor de Castella (?) enfront de Portugal. Però ara no ens interessa discutir drets ni privilegis; el que ens interessa és qui va dir que a les Butlles hi havia de venir una ratlla. I això ho va indicar Colom, com confirmen els Reis, en la lletra d'aquests a l'Almirall, que ja tornava a ésser a Sevilla, amb data del 5 de setembre del 1493. Escriuen els Reis: «... de la rraya que vos dexisteis que debia venir en la Bula del Papa». I això vol dir que l'Ambaixador Bernardino de Carvajal fou qui va haver de convèncer el Sant Pare per tal que les Butlles fossin d'acord amb les idees o els plans de Ferran II (recordem que es van dictar TRES BUTLLES EN SOLS 2 DIES), cosa que demostra una certa resistència als primers intents.

Ara bé: l'Ambaixador Carvajal, va anar a Itàlia amb Diego López de Haro, Gonzalo Fernández de Heredia i Juan Ruiz de Medina, cosa que vol dir que una tal ambaixada no anava sols per l'assumpte de les Butlles.

Pel que sembla un tal grup de persones anava a Itàlia per altres motius, com per exemple jurar fidelitat al Sant Pare, o obediència, que es va fer el 19 de juny de 1493, precisament fent el discurs Bernardino de Carvajal. Per tant, quan surten de Barcelona, el dia 10 de març, com afirma Zennaro en la seva lletra del dia 9, els personatges d'aquesta ambaixada saben ben poca cosa de la Descoberta, a tot estirar han pogut llegir la Llettra de Colom a Santàngel (i potser alguna altra al Rei) tal com sembla que succeeix amb Zennaro. I de la cèlebre Llettra de Colom, tot i la seva eloqüència descriptiva, no en pot sortir cap decisió referida a la localització de les terres descobertes, ni la ruta per anar-hi, ni altres detalls tècnics i, sobretot per a Colom, cal pensar que *no donaria massa informació PER ESCRIT* atesa la seva desconfiança per la defensa dels seus drets i privilegis. Recordem, també, allò de «en alguna satisfacció de lo que han descubiert» que diuen les Capitulacions i comprendrem que Colom, abans de poder *parlar DIRECTAMENT AMB ELS REIS*, no diria res de compromís.

Resumint: Colom, un cop arriba a Sevilla des de Lisboa, prepara el seu viatge a Barcelona on sap que són els Reis; el seu interès és el de poder concretar, després de l'èxit de la Descoberta, tots els detalls que siguin necessaris per tal de preservar-se els drets que li havien estat concedits amb les Capitulacions de Santa Fe. I surt de Sevilla, amb tota la faramalla que es vulgui, arribant a Bar-

XII Tertúlia Colombina. El Glaciari, 21 d'Octubre de 1992.
La llengua de Colom i la teoria de Fritz Streincher.
Josep M. Castellnou, professor i historiador.

celona el dia 3 d'abril; tot seguit entra en contacte amb els Reis és quan fixa la «rraya» que el Sant Pare ha d'establir a la Butlla. Segurament que urgentment surt un correu cap a Itàlia per dur a l'Ambaixador Carvajal les instruccions reials sobre com han d'ésser redactades les Butlles, i el Papa, per les raons que sigui, no pot negar-s'hi, i les dicta. Però el cert d'aquestes operacions diuen ben clar que *Colom no espera que els Reis li escriguin el dia 30 de març per venir a Barcelona.*

(*Recerques i Aclariments*,
18-II-1989, núm. 3)

Els misteris de la lletra de Colom

Si l'origen, la vida, la cultura, els fets i fins el lloc on reposa l'Almirall Cristòfor Colom són un misteri, la cèlebre LLETTRA DIRIGIDA A SANTÀNGEL (això almenys diu l'imprès de Barcelona) resulta, a més de misteriosa, molt preocupant per als historiadors. Perquè si s'arribés a esclarir aquest misteri, cauria com un castell de cartes tota la faramalla de teories muntades durant segles, sobretot la «faula» genovesa i totes les fantasies «patriòtiques» dels historiadors espanyols. Per aquesta raó l'hem posat com a primera data en la nostra «Cronologia», ja que, al nostre entendre, obre el període històric de Colom més apassionant i més carregat de fets que cauen dins el terreny de la política, tant pel que fa al «nostre» Rei com pel que percut damunt de les llibertats de Catalunya. Aquesta cèlebre Llettra ha fet trencar el cap

a molta gent i tothom n'ha donat la seva versió, sempre, però, com de passada i eludint tots els límits innovadors o perillosos. Nosaltres fem unes preguntes:

1. La Lletra fou escrita en castellà?
2. La Lletra fou escrita en català?
3. La Lletra fou escrita al Rei?
4. La Lletra fou escrita a Santàngel?
5. Qui la féu imprimir?
6. Quan fou impresa a Barcelona?
7. Qui la va fer traduir al llatí?

Sabem que respondre a totes aquestes preguntes seria resoldre definitivament tots els misteris de Colom, i nosaltres no creiem que, de moment, això sigui possible. El que sí que podem fer, però, és posar tot l'entusiasme i tota la tenacitat en la recerca de les dades que puguin aportar llum a tantes preguntes. Ara ho exposarem de manera succinta.

A la **primera** pregunta, personalment creiem que la resposta sembla que ha d'ésser afirmativa; però, llavors, què fem de l'afirmació del fill de Descobridor, Ferran, de posseir una Lletra en CATALÀ de l'Almirall, que no diu on l'ha comprat ni d'on li ha pervingut?

A la **segona**, tot i el que hem dit abans de l'anotació de Ferran, ens resta el dubte, que no vol pas dir negar-ho rodonament.

A la **tercera**, l'imprès diu que venia amb una altra per al Rei, però, si no sabem els rerefons de la política d'aquells mesos a Barcelona, cal pensar en la possibilitat que Santàngel se'n fes una còpia i la fes imprimir com si anés dirigida a ell. Això és agosarat, però cert.

A la **quarta**, dóna resposta el que hem dit per a la tercera, i si algun dia surt la Lletra dirigida al Rei tindrem la resposta certa.

A la **cinquena**, sols podem trobar una resposta certa si la trobem abans a les altres dues. En un cas, Santàngel hauria demostrat una certa animositat al Rei, no pas del tot impossible, i en l'altre en certa manera també. Tot i que la història sembla fer de Santàngel un fidel del Rei, qui sap si en algun moment també es va rebel·lar.

A la **sisena**, encara que tot són conjeitures, nosaltres creiem que la Lletra de Colom va ser impresa a primers d'abril del 1493. Ens refermem en la nostra posició si tenim en compte el que hem indicat en un altre lloc, el fet que Colom va trametre la Lletra des de Lisboa; per això Zennaro pot escriure a Itàlia donant-ne detalls, i segurament que ben aviat algú va pensar en la seva impressió. També hi ha el fet que un tal Giuliano Dati, d'una traducció llatina, en fa un poema en

italià i el publica el dia 15 de juny, la qual cosa vol dir que si Colom hagués dut la Lletra amb ell, i que hagués esperat l'ordre de 30 de març per venir a Barcelona, no hauria arribat fins ben a mitjan abril, i entre una cosa i una altra, la Lletra no s'hauria pogut imprimir fins a la fi d'abril o primers de maig, i això el poema de Dati ho desmenteix i ens dóna la raó a nosaltres; per al viatge a Itàlia, fer la traducció al llatí, compondre el poema i fer-ne la impressió, quan temps cal? I no pensem en els temps moderns, pensem en les dificultats d'aquells altres temps.

A la **setena**, el Rei? Santàngel? Sánchez? Qui sap, però el fet és que hi ha algun detall, no citar la Reina, que ho fa sospitos.

(*Recerques i Aclariments*,
18-II-1989, núm. 3)

Contradiccions sospitoses

La «faula» que hom va muntar fa 500 anys al voltant de Cristòfor Colom i la seva Descoberta —«faula» exigida per un secret d'estat o per una lluita político-econòmica— ha arribat a un punt on tot es contradia i tot conspira contra la història. Ha estat la troballa de nous documents, la lectura acurada i científica dels testimonis i historiadors contemporanis, la pressió dels fets històrics, allò que ha tingut la virtut de posar al descobert les contradiccions de la «faula» i dels seus valedors, sobretot dels genovistes espanyols que, tot i que no volen donar el coll a tòrçer, han de veure com les coses ja no els són tan planeres.

A fi de posar en evidència alguna d'aquestes contradiccions, que nosaltres considerem SOSPITOSSES, ja que sembla que tendeixen a amagar la veritat, presentem la fotocòpia d'un dels *Cuadernos Colombinos*, editats per la Casa-Museo de Colón, del Seminari d'Història d'Amèrica de la Universitat de Valladolid, i una fotocòpia d'una entrada al dit Museu. En una i altra veiem que hi ha la reproducció de l'escut nobiliari de Colom envoltat per la cèlebre llegenda «*Por Castilla y por León nuevo Mundo halló ColoM*», així, amb una M al cognom. Però tothom sap que sempre trobem, en tota mena de llibres, tant si són de divulgació com si són «estudis científics» sobre assumptes colombins, aquesta llegenda amb el nom ColÓN, amb una N al cognom.

Davant d'aquesta contradicció, tenim dret a preguntar-nos: on és la veritat? I, per tal de veure si ho podíem aclarir, vam escriure a la Universitat de Valladolid demanant el seu parer; i la resposta és d'allò més «curiosa»: es renten les mans sobre la veritat històrica i es tanquen en la seva coneguda posició «oficialista»: «Nosaltres no toquem res.» I Colom continua essent el Colombo genovès.

La contradicció SOSPITOSA, per tant, resta ben a la vista, i tenim dret a repetir el que hem dit abans: on és la veritat? Si el nom del Descobridor sempre, en tota mena de documents, més o menys oficials, és escrit COLOMO, COLOM o COLÓN (mai ningú no el va anomenar COLOMBO), ¿a què és degut que uns historiadors, acostats en el temps, l'anomenin COLOMO, d'altres COLÓN i Gonzalo Fernández Oviedo, àlies Valdés, l'anomeni sempre COLOM? I no solament al Descobridor, sinó també als seus germans i fills anomena de la mateixa manera. El problema, per a nosaltres, que partim de la catalanitat del descobridor Colom, creiem que tot és fill d'una qüestió de fonètica; tothom sap que per als no catalans la terminació dels mots amb M final es transforma en una terminació amb N, com podem comprovar en molts exemples. I tots els historiadors han anat seguint unes fonts primàries sense voler-se trencar el cap per esbrinar el fons de la qüestió. Ferran Colom, el fill, el pare las Casas, tothom trobava natural el cognom Colón; fins els Reis, i els escrivans, també hi estaven d'acord; un problema de fonètica no era gran cosa i un COLÓN enfront d'un COLOM no amagava res. És clar que la seriositat històrica, almenys vista des del vessant filològic, ja és una altra cosa, i aquí és on fallen els historiadors, però no Oviedo, el qual, per la raó que sigui, posa al seu lloc la seriositat i grafia el cognom de Colom tal com ell creu que és: COLOM.

¿I per què creiem que Oviedo és qui diu la veritat en escriure el cognom del Descobridor amb la grafia COLOM? Doncs perquè Oviedo és l'historiador més sincer que coneixem, lliure de prejudicis, detallista en extrem, que procura esbrinar de prop tot el que pot presentar dificultats. (Vegeu un esbós biogràfic d'Oviedo més avall). I no ens volem recolzar en allò que ell mateix diu: «*Pero sera a lo menos lo que yo escribiere historia verdadera e desviada de todas las fabulas...*» ni al que pot escriure un prologuista tan «espanyolista», Jaime Delgado: «*Porque Fernández de Oviedo no está obsesionado mas que por la veracidad de sus noticias...*», sinó perquè els seus judicis, ja en el seu temps, van caure

malament a molts, començant per Ferran Colom, l'historiador, i avui és força mal vist pels historiadors actuals perquè els posa en dificultats quan volen fer de Colom un Colombo genovès. I encara creiem que tenim dret a dir que Oviedo no va dir tot el que volia, ja que sabia que per no caure en desgràcia i no poder publicar els seus llibres havia d'acomodar-se als interessos reials.

Però Oviedo és un historiador verídic, investigador personal i ben documentat, com podem veure per la seva bibliografia, poc citada pels historiadors d'ara a qui no els fa cap gràcia. (Vegeu-la després de l'esbós biogràfic.)

Gonzalo Fernández de Oviedo, àlies Valdés, madrileny de naturalesa i de cor, segons manifesta ell mateix, creiem que és un abrandat monàrquic imperialista; demostra el seu imperialisme quan inclou en el mot Espanya tots els reialmes com quant pot escriure: «*Y grande fue el mérito que adquirió NUESTRA NACIÓN en ser por españoles buscadas estas provincia...*» (referint-se a les Índies). D'altra banda, no li hem trobat cap gest inamistós envers Catalunya i si, en moltes ocasions, elogis a la ciutat de Barcelona que difícilment podem trobar en els altres historiadors de l'època.

Ara bé: ¿vol dir això que era simpatitzant de Catalunya? No ho creiem pas; en tot cas podia resultar amistós amb els que recolzessin els Reis en la seva política absolutista, però res més. Oviedo sempre cercava arraulir-se a la vora dels poderosos per al seu profit, i durant la seva vida va recórrer molts camins i servir diversos senyors, però va tenir la virtut de dir sols allò que li semblava que era veritat, és clar que sense ferir mai als qui servia. Per això, quan als seus llibres grafia el nom del Descobridor amb el cognom Colom, creiem que és degut al fet que sabia que era així. Ens podem preguntar: ¿ho sabia per haver-ho sentit dir al seu company Dídac Colom, quan eren tots dos patges del príncep Joan? ¿O és que va veure algun document on aparegués el nom escrit d'aquella manera? I encara una pregunta, que algú dirà que es capciosa: ¿sabia Oviedo el català o, almenys, l'entenia? El fet, però, és que sempre escriu COLOM.

Però encara trobem més contradiccions entre Oviedo i els altres historiadors: en el fragment que reproduïm hi ha una frase ben inquietant, quan diu: «... *que ningún VASSALLO pudo hacer a su PRÍNCIPE y tan útil a sus reinos...*».

Què vol dir Oviedo quan diu «*vassallo*»? I per què es dirigeix *SOLAMENT AL REI*, ano-

menant-lo «PRÍNCIPE»? Aquesta dicotomia Rei-Príncep, o bé Reis-Prínceps, es dona habitualment i no sembla que vulgui diferenciar una personalitat de l'altra amb més o menys valor o autoritat. Però allò que sí que s'ha de ressaltar és el fet que en aquesta afirmació d'Oviedo hi trobem el que considerem molt IMPORTANT: Oviedo es dirigeix SOLAMENT AL PRÍNCIPE (el rei Ferran) i diu que Colom *ÉS VASSALL*. Nosaltres creiem que, en aquest cas, Oviedo NO VOL ANAR MES ENLLÀ, però, ¿no deixa entreveure amb les seves afirmacions alguna cosa que no vol o no pot explicar per dir que Colom és un vassall del Rei Ferran? En una altra ocasió que Oviedo també diu que Colom és un vassall es referix a l'estaria del Descobridor a Portugal, dient: «...*aunque era ya Colom casado en aquel reino, e se había hecho natural VASALLO de aquella tierra por su matrimonio...*». Una altra accepció del mot vassall que dona Oviedo és la següent: «*Esta isla y la de la Gomera son del conde don Guillén Peraza, VASALLO DE SUS MAJESTADES*». I encara rebla el clau quan diu allò de «... *porque aunque los que venían (vol dir els que anaven a les Índies) eran VASALLOS DE LOS REYES DE ESPAÑA*», tot afegint més endavant: «... *no se admitían ni dejaban pasar a las Indias sino a los propios subditos e VASALLOS de los señoríos del patrimonio de la Reina, como quiera que aquellos fueron los que las que las Indias descubrieron, e no aragoneses, ni catalanes, ni valencianos, o VASALLOS DEL PATRIMONIO REAL DEL REY CATÓLICO*».

El vassallatge, segons Pierre Bonnassie, en el seu «Vocabulario Básico de la Historia Medieval», va sofrir moltes mutacions, però sempre va tenir un caràcter d'homenatge i de drets atorgats. Llavors, ens podem preguntar: ¿Per què Colom era VASSALL del Rei Ferran? Si el fiscal dels Plets dels hereus del Descobridor contra la Corona castellana podia dir que Colom no havia residit a Castella el temps necessari per considerar-lo súbdit, ¿com és que Oviedo el considera VASSALL del rei Ferran? La frase que abans hem indicat com a inquietant, i ara encara reforçada per tot el que hem espigolat dels textos d'Oviedo, sols ens porta a una conclusió: Oviedo sabia qui era Colom, i tot i no voler-ho indicar clarament, deixa entreveure la catalanitat del Descobridor i la seva estirp noble.

El fill del Descobridor, Ferran Colom, va enutjar-se amb Oviedo quan aquest va publi-

car, primer el *Sumario de la Natural Historia*, i més endavant la seva *Historia General y Natural de las Indias*. I per què es va enfadar? Sols sabem trobar una d'aquestes raons: 1a, per dir Oviedo que les Índies ja pertanyien als Reis de Castella per allò de les Hespèrides; 2a, per la menció del pilot desconegut que va deixar els papers a Colom; 3a, per les filigranes que fa quan sembla voler assignar un lloc d'origen al Descobridor; i 4a, perquè sense dir-ho clar, deixa entreveure la veritable personalitat de Colom, catalana i noble. Ara bé, ¿què era allò que podia perjudicar Colom i els seus hereus dels escrits d'Oviedo? No volia pas rebaixar la glòria del Descobridor, com ho demostra el que escriu repetidament: Si Oviedo pot escriure: «*Plegue a Dios de le tener en su gloria! ... porque demás de lo que sirvió a los Reyes de Castilla, mucho es lo que todos los españoles le deben*», a més a més del que diu «...*hasta que al almirante don Christoual Colom NOS LA ENSEÑÓ*», no creiem que això pogués fer enutjar l'historiador Ferran. De les quatre raons que hem indicat, sols sabem veure la 4a com a possible entrebanc per als afers dels hereus de Colom en el moment en què havien de filar ben prim mentre mantenien els plets amb la Corona de Castella, però també hem dit que Oviedo sols insinua, però no diu res clar, i una possible catalanitat del Descobridor (i estem segurs que tothom sabia o endevinava la veritat) no hauria estat una arma definitiva ens mans del fiscal dels Plets, perquè aquest basava la seva actuació en l'estrangeria del Descobridor, i fer-lo català o genovès resultava de la mateixa manera «ESTRANGER» a Castella, i d'això es tractava, ja que Castella tenia unes lleis restrictives per a tots els no castellans. Resulta, doncs, també sospitosa l'actitud de Ferran Colom envers Oviedo, i no creiem que el seu enuig fos per les tres raons primeres; era la catalanitat de Colom allò que no volia divulgar el fill.

Més contradiccions SOSPITOSES encara n'hi ha moltes, però ni l'espai ni el temps no ens permeten de mostrar-ne massa, però una de ben significativa, per l'època en què es va produir, no ens resistim de reproduir-la; ens referim al llibre *Colón e Isabel la Católica*, d' Andrés Ma. Mateo, publicat el 1942, pel Consell Superior d'Investigacions Científiques i la Universitat de Valladolid, del qual llibre reproduïm tres paràgrafs que són, més que una contradicció sospitosa, una deplorable mostra de l'anticatalanisme dels geno-

vistes espanyols. No farem gaires comentaris d'aquesta obra, ja que el que reportem parla per si mateix:

L'autor, que comença per reconèixer que Colom era el genovès «oficial» i que dóna la raó al Sr. Ramon Menéndez Pidal sobre la llengua, tot i que en algun moment se'n separa, diu en un paràgraf:

«Parte de la crítica moderna consideraría un deshonor para España el que Colón fuese español. Y sin embargo ha habido quien pensara en serio en canonizarle, y aún hoy tiene defensores esa idea.»

¿Es vol més clar el sentiment dels genovistes espanyols, en el fet de la pàtria de Colom? Aquest paràgraf és al començament del llibre i després, la veritat és difícil d'amagar, i fins volem creure en una bona dosi de sinceritat de l'autor, en estudiar les anomalies de la llengua de Colom, ha de reconèixer que cometia catalanismes.

«... que ali non va malicia ny arte».—Colón emplea con verdadera profusión en sus escritos los adverbios, allí, alí, alla, acá, etc., no siempre con una significación de lugar, sino con frecuencia indicando (¿catalanismo?) en ésto, en aquello, giro fácil y torpe de quien no conoce a fondo el idioma. Así tenemos, entre otros muchísimos [...]

És clar que Mateo procura dissimular com pot, i fa les mateixes filigranes que tots els colombistes espanyols, però s'han de rendir a la veritat. I molt més quan en la part de la paleografia que estudia, ha de reconèixer una cosa que no té preu per a nosaltres els catalans. Reconeix Andrés Ma. Mateo que la grafia de Cristòfor Colom és diferent de la castellana del seu temps «POR LA MARCADA INFLUENCIA CATALANO-ARAGONESA de su grafía». Nosaltres ens hem de preguntar: ¿com és que el pobre pare genovès, a qui tothom nega estudis ni gairebé coneixements, escriu a la manera catalano-aragonesa?

«La letra de Colón —y entre ella la de nuestro documento— tiene acaso un carácter más sentido y hasta cierto tipo singular con respecto a la castellana de su tiempo, entre otros motivos por la marcada influencia catalano-aragonesa de su grafía. Léase a Millares (2) y consúltense sus lám. CXIII, CXIV y CXXXI: no es del caso insistir en un estudio compa-

rativo minucioso, que además nos llevaría mucho tiempo.»

Sincerament, i per acabar per avui, podem arribar a la conclusió que per tantes contradiccions, per tants subterfugis entorn del Descobridor, no podem fer altra cosa que creure que Colom, el Descobridor, va ésser un noble català, al qual no s'ha volgut fer justícia en el seu temps i que, encara avui, hi ha que prefereix que sigui «moro» que fill de Catalunya. Però la història, es vulgui o no es vulgui, sols és una, i més tard o més d'hora la veritat s'obrirà camí. El que cal és dir les coses pel seu nom, sense por, sense vanitat, però amb tota la fermesa que calgui.

GONZALO FERNÁNDEZ DE OVIEDO, àlies VALDÉS (Esbós biogràfic)

Oviedo va néixer l'any 1478, a la vila de Madrid, i va morir a Santo Domingo l'any 1557. A la seva darrera època de la vida, va fer 5 o 6 viatges a les Índies, el darrer quan ja tenia 71 anys.

Oviedo, tan detallista en tot, no diu mai qui van ser els seus pares. Se suposa que fou emparentat, o afiliat per la família Valdés, la qual era originària d'Astúries, encara que en tot això hi ha força imprecisió. Sigui com sigui, però, per mèrits personals o amb l'ajuda d'algun personatge de relleu, va fer carrera ben profitosa, sempre acostat a persones de relleu. Primer, de molt jovenet, sembla que està acostat al Duc de Villahermosa, degut a la recomanació de Fra Diego de Deza. Posteriorment, entra com a patge del príncep Joan, el fill dels Reis Catòlics, on coincidí amb Diego Colom, el fill del Descobridor.

Quan mor el Príncep, no trobant altra sortida més beneficiosa, se'n va cap a Itàlia on, en diverses alternatives, entra al servei de Ludovic Sforza; a Milà és al servei d'Elsabet d'Aragó, Duquesa de Màntua; molt aviat entra en contacte amb el Cardenal Joan Borja, cosí del sant Pare Alexandre VI, cosa que li permet de viatjar força.

A la mort del Cardenal marxa a Nàpols. Per culpa de les guerres napolitanes, ha de sortir cap a Sicília; a Palerm coneix el «Gran Capitán» Gonzalo Fernández de Córdoba; però altra vegada la guerra el mena definitivament cap a Espanya. I aquí contrau matrimoni per primera vegada amb Margarida Vergara, la qual, però, va morir aviat de resultes d'un segon part. Durant bastant temps Oviedo roman al servei del duc de Calàbria, sembla que per designació del rei Ferran II; amb el Duc viatja a França i altres llocs. Amb posterioritat, quan Ferran II deixa Castella d'on n'era Regent, i torna a Aragó, Oviedo el segueix. I potser per aquesta influència rep el càrrec de Notari Públic i Secretari del Consell de la Santa Inquisició. El 1508 es casa per segona vegada amb Caterina Rivafecha, amb la qual té un fill el 1509, al qual posa el nom de Francisco González i Valdés, cognoms que fan pensar una mica.

Passats alguns anys a la Península, i no sabem ben bé per quines raons, Oviedo posa els ulls a les Índies i el 1514 se n'hi va. A les Índies sembla que la seva vida canvia i, mentre té cura de l'administració dels càrrecs que va obtenint, s'esmersa en escriure les seves diverses obres. Per assumptes de la governació de les Índies i per coses

personals, que el van neguitejar tota la seva vida, viatja continuament de les Índies a la Península amb una activitat molt frenètica. Va morir el 26 de juny del 1557 a Santo Domingo, no a Valladolid com algú havia cregut.

BIBLIOGRAFIA DE GONZALO FERNÁNDEZ DE OVIEDO

«Claribalte», novel·la. «Respuesta...», tractat sobre els costums. «Sumario de la Natural...», introducció a la seva «Historia...». «Cathalogo Real», tractat polític-moral. «Historia General...», continuació del «Sumario...». «Breve Relación», organització de l'etiqueta a la Casa Reial. «Epílogo Real», com a segona part del «Cathalogo». «Officios de la Casa Real de Castilla», un altre tractat sobre etiqueta. «Reglas de la vida espiritual», tractat moral-religiós. «Adiciones», complement de «Officios de la ...». «Batallas y Quincuagenas», sobre llinatges i genealogies.

NOTA IMPORTANT: S'ha d'estudiar molt Oviedo, i sobretot les raons per les quals és oblidat pels genovistes espanyols.

(*Recerques i Aclariments*,
núm. 4)

Entorn de la llengua de Cristòfor Colom

Possiblement algú s'haurà vist sorprès de veure estampada la signatura de Cristòfor Colom sota el títol de la nostra «Agrupació». Però el fet no és casual; ho hem fet amb un cert to provocatiu, com indicant que els estudis sobre la llengua del Descobridor encara no s'ha realitzat de manera exhaustiva, ja que tot el que s'ha fet ha estat una superficial, i interessada, divagació sobre les anomalies colombines vistes des del punt de vista purament anecdòtic. Però allò que cal fer és estudiar la seva cal·ligrafia, la seva morfologia, la seva sintaxi, les seves peculiaritats, el seu estil, etc., etc.

Com a tast del que creiem que s'ha d'estudiar, anotem alguns punts força alligoadors. Per exemple: quan Rómulo Cúneo-Vidal, en el seu llibre *Cristóbal Colón, genovés*, (Maucci, Barcelona, 1927), diu que els primers mots de la Lletra de Colom són del lèxic italià va errat del tot. (trad. cast. modern: *Señor: Por que sé que habréis placer de la gran victoria*).

Ara bé: si no ho creiem italià, ¿ho podem considerar plenament un tret lingüístic català? Doncs sí, perquè en un petit «Epistolari» del segle XV, trobem la següent frase, gairabé calcada de la colombina:

«E per que sé que trobareu plaer de saber...», que traduïda al castellà ens dóna: «*E porque sé que habréis (o hallaréis) placer de saber?*» tan semblant al que va escriure Colom que sembla trair el seu origen.

Un segon punt de molt interès és el vocabulari de Colom (cal·ligràfic, s'entén), que no dubtem que reportaria moltes sorpreses. Ara sols ens fixarem en una lletra, la «e», que pot desfer algun equívoc. Colom l'escriu de diverses formes, segons aquesta lletra vagi sola o bé que formi part d'un mot. Per exemple: "e" (en), "llaves" (llaves) on podem veure la «e» típica colombina. Però segons quina sigui la lletra que la precedeix, llavors la seva forma varia. Per exemple: "de", "determinado" (determinado), on podem veure com la «e» es converteix en sols un petit tret apuntalat en la lletra anterior.

Un tercer punt volem encetar, el de les abreviatures. Per exemple, tothom ha anomenat el frare de la Rábida JUAN PÉREZ. I és lícit de preguntar-nos: d'on prové aquests denominació? Doncs del mateix Colom, i els altres no han fet res més que seguir-lo. Però si Colom transcriu de la seva mà aquest nom així "fray. Joha y^e" (fray jo(n) més «per» o «par» i la sigma «s»), sabem si Colom fa servir la «p» per «per» o per «par»? Si mirem alguns mots colombins, veiem que tant li serveix per a un cas com per a l'altre. Exemples: en «perdone» el fa servir com a «per» y done, però en «esta carta sea para el adelantado» el fa servir com a «par» com podem veure

esta carta sea para el adelantado

Llavors, Colom l'anomena Pérez o, com van insinuar nosaltres en el llibre *Cristòfor Colom, català*, Parès? Rumeu de Armas, en *Colón en Barcelona* també transcriu Pares. Cal per tant estudiar molt bé les abreviatures colombines junt amb el seu vocabulari, tan suggestiu i tan misteriós.

(*Recerques i Aclariments*,
núm. 5)

El nom-cognom de Colom

Els estudis sobre el nom-cognom de Colom creiem que han estat fets de manera poc seriosa. Potser és degut a la poca documentació de què hom disposa, però això no ha d'ésser motiu per treballar sense rigor. Es cert que fins a la signatura de les «Capitulacions» de Santa Fe, el 17 d'abril del 1492, sols podem disposar dels següents documents: 1r. els «pagaments» del tresorer González (els coneguts, ja que segurament que n'hi ha d'altres que no han aparegut; 2n. una «donació» feta per la reina Elisabet I; 3r. la lletra del rei Joan II, de Portugal, i 4t. el salconduit dels Reis a Colom perquè pugui viatjar a la Cort amb certs avantatges.

Els historiadors diuen que el tresorer González va donar certes quantitats a «Cristóbal COLOMO, extranjero» i això és cert a mitges, perquè la veritat és que *sols al primer pagament* González diu que Colom és «*extranjero*», mentre que en tot els altres pagaments (cinc els coneguts) anota solament «Cristóbal COLOMO», sense afegir allò que era obligat en tota mena de documents: l'origen, la nacionalitat o la característica distintiva del personatge. I si González, per la raó que sigui, no fa menció de l'estrangeria de Colom en tots els seus assentaments, ¿per què els historiadors diuen que el tresorer *fa tots* els pagaments a «COLOMO extranjero», jugant a l'equívoc? Es per alguna raó que González, a partir del segon pagament, omet el legalisme obligat d'indicar l'origen del receptor, i aquesta anomalia ningú fins ara no l'ha volgut estudiar ni sols mencionar perquè posa dificultats a la posició *preestablerta* de genovisme. I això no és ni científic ni és seriós; en tot cas és falsejar la història. La pregunta que ens podem fer és la següent: ¿és que algú va dir a González, en un moment determinant, que Colom no era estranger? ¿O bé no era estranger *absolut* en relació amb algun dels Reis? De totes maneres, la cosa que sí que resta clara és que Colom sols és «*extranjero*» en el primer pagament, però que en tots és anomenat COLOMO, que és el que ens interessa pel que fa al seu nom-cognom en el primer testimoni als regnes de Castella.

Potser aclareix un xic el punt tractat dels pagaments de González el fet que en una donació que es fa a Colom, per part del «limosnero» Pedro de Toledo, d'ordre d'Elisabet I, de «treinta doblas castellanias» (uns

10.950 morabatins), no aparegui el nom del receptor però sí la seva (?) *nacionalitat*. Quina és, però, aquesta nacionalitat? Doncs és la *portuguesa*. Es a dir, Pedro de Toledo no anota el nom *perquè no el sap* o *perquè no el vol dir*, i en canvi el fa «*portugués*». ¿Què vol dir tot això? Doncs que ningú no sabia qui era el Descobridor o bé que *ningú no volia dir qui era*.

Fins ara hem comentat dos documents; ara en comentarem un altre. La lletra del rei Joan II, de Portugal, dirigida a «*o noso amigo Christovam COLÓN*». I veiem que el Rei anomena COLÓN l'Almirall, defugint de la terminació en «m» del portuguès, cosa que no fa en el Christovam; i potser cal recordar que molts historiadors portuguesos escriuran COLOM quan després de la Descoberta citaran el Descobridor. Com podem veure, ja comencem a ensopegar amb les disquisicions idiomàtico-lingüístiques; ¿per què Joan II diu COLÓN i no COLOM o COLOMBO? Naturalment, no volem creure que Joan II, d'un pretès COLOMBO dels genovistes, en fes un COLÓN, perquè totes les lleis lingüístiques en són contràries. ¿Com arriba, doncs, al COLÓN? No hi sabem veure altra solució sinó que el Rei parteix d'un COLOM o un COLÓN, i aquí rau tot el misteri.

El quart document de què disposem sobre el Descobridor abans de les «Capitulacions» és un salconduit, amb data del 12 de maig de 1489, per tal que Colom pugui viatjar amb certs avantatges per anar a la Cort. I el document diu: «...Cristóbal COLOMO...», recalcant que aquest document és un CÈDULA REIAL, i per tant amb força garantia, on sols veiem el «Cristóbal COLOMO» sense res d'«*extranjería*» ni cap altre afegitó.

Amb els quatre documents comentats, podem arribar a la conclusió que, fins a les «Capitulacions», a Colom li diuen COLOMO o COLON, amb la suggestiva vacil·lació pel que fa a la nacionalitat, i encara més si en *un sol document* se l'anomena «*extranjero*» (i al primer). Arribat el 17 d'abril del 1492, data de la signatura, al «Real de Santa Fe (Granada)», de les «Capitulacions» entre els Reis i Colom, sembla que amb la intervenció prioritària de Fra Joan Pérez (Parès?) i Joan de Coloma, som al que personalment en diem l'oficialització del cognom COLON, o «*de Colón*», com diu el document, i que per tant en llatí seria COLUMBI. Però el «*passaport*» o la «*lletra credencial*» donats a

Colom, tots dos redactats en llatí, diuen COLÓN i no COLUMBUS o COLUMBI com era preceptiu d'escriure. Persisteix, creiem que de manera premeditada, el cognom COLÓN, reforçant la nostra teoria que les «Capitulacions» vénen a ser l'oficialització del nom-cognom del Descobridor.

¿I com és anomenat Colom a partir de les «Capitulacions»? Doncs es pot dir que sempre de manera vacil·lant, fos per ignorància, fos per mala transcripció o traducció. El 9 de març del 1493 (Zennaro), li diu COLOMBA; el 19 de març (Duc de Medinaceli), li diu COLOMO; el 22 de març (el «Cabildo» de Còrdova), li diu COLON; el 30 de març (els Reis), li diuen COLON; a primers d'abril (Lletra de Colom impresa a Barcelona), és anomenat COLOM; el 14 de maig (Anghiera), li diu COLONUS; el 15 de juny (el poeta Dati), l'anomena CHOLOMBO; el 13 de setembre (altre cop Anghiera), li diu COLONUM; i, finalment, el 26 d'octubre del 1495 (el mateix poeta Dati), ja ens dona el COLOMBO.

De tot el que hem comentat, podem treure'n alguna conclusió? Doncs si certament, i és una conclusió que ens omple de satisfacció. El lector haurà comprovat que hem comentat tots els documents per *ordre cronològic*, i la cronologia establerta ens diu una cosa: el cognom del Descobridor HA HAGUT DE PASSAR de COLOM a COLOMBO; i d'altra banda ens indica que *no ha pogut passar* a la inversa, és a dir, de COLOMBO a COLOM, malgrat la definició que dona la *Gran Enciclopèdia Catalana* del nom Colom, perquè les lleis de la lingüística no ho permeten. A fi de reforçar aquestes afirmacions, report uns mots de Joan Coromines: «Es possible que Colom vagi sortir d'un d'aquests grups de judeocatalans, establert a Gènova; als arguments històrics per a creure que la família de Colom fos sefardita s'afegeixen raons lingüístiques (diferents de les d'Ullos) que he recollit en un estudi de la llengua del Descobridor. Ara bé, la forma castellana COLÓN s'explica molt simplement si la família pronunciava tradicionalment COLOM el seu cognom, mentre que seria impossible d'explicar aquesta forma *per una influència genovesa, italiana, castellana o portuguesa.*»

Definitivament, la cronologia sobre el cognom del Descobridor, ens ha fet veure una veritat històrica: el veritable nom-cognom del Descobridor era el de COLOM.

**(Recerques i Aclariments,
núm. 6)**

Colom i la seva localització

Hom discuteix aferrissadament sobre el lloc de la naixença de Cristòfor Colom, o, si més no, el dels seus orígens. I tothom ho fa amb un partit pres inamovible, sense fer cap mena de concessió a les altres teories ni voler reconèixer possibles encerts aliens. I, aparentment, amb aquesta actitud sembla que el que hom fa és afeblir la catalanitat del Descobridor més que no pas enfortir-la; però, repetim, això és sols aparent.

Certament que admetre que Colom fos nat o bé originari de Barcelona, de l'Urgell, de Mallorca, de Tarragona, d'Eivissa, de Tortosa o de qualsevol altre lloc de les terres catalanes, pot semblar inconsistent per a la seva catalanitat, però creiem que no és pas així. Ens explicarem: si fins avui no tenim la prova definitiva, irrecusable, del lloc on va néixer el Descobridor del Nou Món, en cada teoria sobre un o altre lloc determinat hi podem trobar, a més a més de certes concomitàncies, indicis que reforcen la teoria general d'un Colom català. I sobretot, persones, relacions, fets i molts comportaments que encaixen tant en una com en altra teoria.

Ningú no pot negar que els lligams de les diverses famílies amb el cognom Colom (i no pel sol fet de dur aquest cognom) ens menen a diversos i significatius punts de la nostra geografia, i per aquesta raó podem trobar certa versemblança entre teories sobre els possibles orígens de Colom que, a primera vista, pot semblar arriscada o subtil, però aquesta versemblança ve donada per punts de convergència que no podem menysprear. Com a exemple, els lligams dels Colom barcelonins amb els Colom lleidatans estan ben demostrats i, d'altra banda, les relacions entre aquestes famílies i les dels Colom mallorquins, o eivissencs, o d'altres punts no les podem negar sense fonament. Això ens confirma que no podem desqualificar cap de les teories ni cap treball dut a terme pels investigadors que treballen amb els materials de què disposen, que sempre són pocs i, per tant, molt limitats.

Els Colom van ésser unes famílies de molt relleu, com ho demostra la documentació fins ara coneguda, estiguessin establertes en un lloc o en un altre, i sembla que els interessos de tota mena poden trobar-se entrelaçats. Ara bé; si avui la proliferació d'un cognom sembla indicar una multitud de diversos llocs

d'origen, al segle XV la cosa era ben bé diferent, tant pel fet demogràfic com per la singularitat d'un cognom; en el nostre cas, el de Colom, la genealogia resta ben restringida. Si agafem una nòmina, posem per cas la «Genealogia» que va establir Ricard Carreras i Valls en el seu llibre *Los catalanes Juan Cabot y Cristóbal Colón* (Barcelona, 1931), a fi de provar la noblesa dels Colom catalans, trobem 28 membres d'una mateixa nissaga que es van transmetent el cognom a través dels temps. I veiem que ho fan (segons els documents on són anomenats) en llocs tan diversos com Saragossa, Sagunt, València, Felanitx, Urgell i Barcelona, la qual cosa vol dir que el cognom que els uneix no és obstacle per a la seva mobilitat però que, en canvi, una unitat d'origen no sembla que es pugui negar. Si observem una altra nòmina, aquesta de Pere Català i Roca, en el seu llibre *Quatre germans Colom al 1462* (Barcelona 1978), podem veure les mateixes circumstàncies, és a dir: un cognom que passa d'un a altre membre d'una dinastia, sense que tampoc ni el temps ni els llocs la trenquin. I altres genealogies trobaríem que més o menys ens oferirien coordenades molt semblants.

En definitiva, podem arribar a la conclusió que el cognom Colom, pel que ja hem dit del fet demogràfic i la peculiaritat del nom Colom, ens menen a creure que ens trobem davant del fet que la unitat, o quasi, del cognom del Descobridor va unida a molts llocs de les terres de parla catalana i a la unió amb molts altres llinatges, donant com a resultat aquests entroncaments a tota mena de possibilitats d'un possible lloc de naixença de l'home tan misteriós que fou Cristòfor Colom. D'aquí que, a manca d'un document que ens ho aclareixi, totes les teories ens han de

resultar unes ajudes inqüestionables per a la resolució del problema, o sigui, del veritable poble, lloc o llogarret de la naixença de Colom.

Suggeriment

Després d'haver passat a màquina les ratlles precedents, per un hàbit personal, les hem rellegides, i d'aquesta lectura n'hem tret una sèrie de suggeriments, un dels quals ens plau de transcriure:

La contradicció de la teoria mallorquina, que fa de Cristòfor Colom un fill del Príncep de Viana, amb els seus germans Bartomeu i Dídac, que per tal d'ésser germans hem de posar la Margarida Colom en una situació molt poc clara o bé que, a primera vista, més encaixen en el paper de nebots o d'oncles, com es vulgui; si forcem unes possibles deduccions, tan personals com es vulgui, ens poden fer arribar a uns resultats més avinents. Com que no consta en que el fill de Margarida Colom fos Cristòfor Colom, ¿per què no podem creure que fos Dídac Colom, o sigui el tercer germà? D'aquesta manera sembla que les edats encaixarien millor amb els fets històrics, i al mateix temps tindriem una mare menys versàtil. Nosaltres, per les dates que hem anat espigolant, diríem: Cristòfor Colom neix el 1445, Bartomeu el 1455 i Dídac el 1460, quan la mare dels tres germans Colom hauria tingut entre 32 i 33 anys, que davant dels 39 o 40 del Príncep de Viana, un idili entre ells dos no sembla gens fora de lloc.

(*Recerques i Aclariments*,
núm. 7)

Experts d'arreu del món estudien la llengua i l'escriptura de Colom

S'ha celebrat a Barcelona el I Col·loqui Internacional d'Estudis Colombins. L'acte d'inauguració fou presidit pel Sr. Pere Pi-Sunyer, antic president de la Comissió Amèrica i Catalunya.

Amb un programa curull de sessions dedicades a ponències, comunicacions i debats, el pati Llimona del carrer de Regomir ha acollit aquestes jornades de treball que, segons han declarat rellevants personalitats, han tingut un nivell acadèmic molt alt, manifestat ja des de la primera sessió en la qual el Dr. Udina Martorell impartí una lliçó magistral.

L'oportunitat de la convocatòria s'ha fet evident en saber-se que els inscrits al Col·loqui superaven els vuitanta. Un tema tan definit i determinat com *La llengua i l'escriptura de Colom* ha palesat una capacitat de crida important en el món de la intel·lectualitat interessada en aquests temes.

El Dr. Romeu de Armas, antic president de la Academia de la Historia de Madrid i estudiós de gran prestigi de la vida i de l'obra de Colom, va comentar: «*Es imponente el interés suscitado por el Coloquio, sin duda alguna. Pero lo más destacado es el nivel académico de ponencias y comunicaciones.*»

La ponència del professor Jordi Gàlvez *El català dels segles XIV i XV i la llengua de Colom i Cristòfor Colom i la llengua catalana*, de l'eivissenc Nito Verdura van advertir que molt del lèxic i de les estructures morfosintàctiques i de variació vocàlica en els textos de Colom havien estat estudiades des de l'angle dels lusismes i no considerant el contingut global català en els escrits colombins.

El Dr. Geo Pistarino de la Universitat de Gènova, analitzà la grafia de la signatura de l'almirall i exposà la seva teoria sobre el significat del famós triangle de llibrer que sobreposava a Xpo FERENS o El Almirante.

En la darrera sessió, es va llegir la ponència *La lengua de Colón en los grandes documentos* a càrrec del catedràtic de la Universitat de Sevilla, Sr. Juan Gil.

En els espais dedicats al debat, altres experts mostraren les seves posicions contràries a la tesi del Dr. Gil, el qual basa la seva teoria en els lusismes del llenguatge colomí, refermant la tesi del Dr. Menéndez i Pidal.

D'acord amb les dades facilitades per l'oficina d'informació del Col·loqui, la mitjana d'assistents a les sessions acadèmiques, fou de 68.

Relacions Catalunya-Amèrica

Segons ha manifestat en roda de premsa, Joaquim Arenas, president del Centre d'Estudis Colombins

d'Òmnium Cultural, el Col·loqui s'ha celebrat l'any 1993 per commemorar el cinc-cents aniversari de la relació Catalunya amb Amèrica, relació que va tenir sempre un caire positiu i que es començà amb la rebuda de la carta de Cristòfor Colom comunicant el gran descobriment al rei d'Aragó, Ferran i a la reina de Castella, la seva muller, que es trobaven a Barcelona.

Igualment és l'any que el descobridor és rebut pels mateixos sobirans a la ciutat comtal. També l'any 1493 s'organitzà el segon viatge amb una participació molt significativa de 200 catalans comandats pel cap de l'expedició militar Pere Margarit. En aquest segon viatge, també hi foren presents el vicari apostòlic Bernat de Boil, ermità de Montserrat i primer missioner d'Amèrica, i dues personalitats més que també s'hi embarcaren: Miquel Ballester, fidel amic de l'almirall, originari de Tarragona i el frare Ramon Pané, jeroni, que amb molta seguretat se suposa que pertanyia al monestir de St. Jeroni de la Murtra. Ramon Pané que era antropòleg i etnòleg, fou el primer mestre d'Amèrica i pot servir d'exemple a posteriors generacions d'educadors, àdhuc actuals, ja que s'interessà i aprengué les dues llengües dels indis, les codificà i escriví el llibre *Relació de les antiguitats dels indis*, el primer llibre referent a Amèrica que, segons els darrers estudis del Dr. Arron, fou escrit en català, si bé l'original s'ha extraviat.

Pel que fa al Centre d'Estudis Colombins d'Òmnium Cultural, cal remarcar la bona opinió que en tenen els experts de diversos països. La Sra. Consuelo Varela va lloar el caràcter científic i d'activitats indagadores del Centre, allunyat del folklorisme característic d'aquests tipus d'institucions.

El professor Gerard Garrigues, per la seva banda, va manifestar la importància del Centre, palesa amb l'audiència que ha despertat la convocatòria del Col·loqui. Entensos de Franca, Amèrica, Itàlia, Espanya i de tots els Països Catalans hi han fet cap, va dir l'esmentat professor.

L'acte de clausura, presidit pel Comissionat d'Actuacions Exteriors de la Generalitat de Catalunya, Sr. Joan Vallvé, consistí en la lectura d'una memòria-resum de les activitats del Col·loqui per part del secretari del Centre, Sr. Jordi Gàlvez. El president, Sr. Joaquim Arenas, valorà la participació i el treball científic fet i anuncià la celebració d'un segon Col·loqui sense precisar-ne la data.

Després d'una intervenció d'agraïment del Sr. Josep Millàs, president d'Òmnium Cultural, va cloure l'acte el Sr. Vallvé el qual agrafà als participants la tasca duta a terme.